

De houdbaarheid van theïstische evolutie

Bart Klink

December 2006

Theïstische evolutie (TE) is de theologische opvatting dat God schept door middel van evolutie¹. Het is dan ook de vraag of dit scheppingsgeloof onder creationisme valt. In dit artikel zal het er niet onder gerekend worden omdat het in ieder geval niet gekant is tegen de evolutiebiologie, zoals de traditionele vormen van creationisme (die een bepaalde scheppingsmythe als historisch accuraat beschouwen) of de moderne variant daarvan (Intelligent Design). TE leidt tevens, als het goed is, niet tot problemen met bevindingen uit de moderne kosmologie en geologie.

Of de vermeende non-conflictueuze positie werkelijk niet in conflict komt met zowel de wetenschappelijke methodologie als bevindingen, zal later nog op aan de orde komen. Wat niettemin overduidelijk is, is dat de grove aanvechting van de huidige wetenschappelijke consensus in de biologie, astronomie, geologie en wetenschapsfilosofie, die zo kenmerkend is voor het creationisme, bij TE afwezig is. Dit is een groot voordeel van deze combinatie van religie en wetenschap. Dit geldt zeker in de VS, waar sprake is van een reeds langdurige aanval op de wetenschappelijke consensus. Dit offensief heeft heden ten dage zijn climax bereikt in de strijd over Intelligent Design, een verkapt vorm van creationisme. Voor de wetenschappelijke ontwikkeling is TE dus geen bedreiging. Het is misschien zelfs positief te noemen omdat het dit langdurige conflict tussen religie en wetenschap vermijdt. Hoe meer mensen in het kamp van TE komen, hoe minder de wetenschap te vrezen heeft.

De opvatting van TE wordt in meer of mindere mate in de meeste protestante denominaties gehuldigd, alsmede door de hedendaagse Rooms-katholieke kerk. De houding van Rome is echter niet altijd geweest wat het vandaag de dag is. *The Catholic Encyclopedia*² uit 1913 meent dat er geen overtuigend bewijs is voor gemeenschappelijke afstamming en beroept zich op goddelijke interventie voor de schepping van de eerste organismen en de mens³. Paus Pius XII schrijft in zijn encycliek *Humani Generis* (1950) met erg veel scepticisme over evolutie (§ 36) en vermeldt expliciet dat de mensheid zijn oorsprong heeft in een individu (monogenisme, § 37), dus niet in een populatie. In dezelfde paragraaf wijst hij op de historische realiteit van de erfzonde, hetgeen tevens terug te vinden is in alinea 390 van de *Catechism of the Catholic Church*. Paus Johannes Paulus schreef in 1996 in zijn brief aan de pauselijke academie van wetenschappen⁴ dat evolutie “meer is dan een hypothese”, maar dat de menselijke geest niet via evolutionaire wegen ontstaan is. De huidige paus onderschreef in 2004, toen hij nog kardinaal was, een

---

¹ “The Creation/Evolution Continuum” van E.C. Scott, 2000

http://www.ncseweb.org/resources/articles/9213_the_creationevolution_continu_12_7_2000.asp .

² Zie <http://www.newadvent.org/cathen/index.html>

³ Ibid., lemma “Evolution, Catholics and”

⁴ John Paul II, 1997, Message to the Pontifical Academy of Sciences, *Quarterly Review of Biology* 72:381-83.

document waarin de huidige wetenschappelijke consensus over de oorsprong van de mens uiteengezet wordt (*Communion and Stewardship: Human Persons Created in the Image of God*). Opmerkelijk genoeg wordt hier ook gesproken over een “mensachtige populatie” (§ 63), een opvatting die Paus Pius XII expliciet verworpen heeft. De leer van de Rooms-katholieke kerk is dus zeker niet eenduidig en tevens niet vrij van conflicten met de wetenschap, zoals later verder zal blijken.

TE is tevens een opvatting die door veel niet-religieuzen wordt gepropageerd om religie en wetenschap te verzoenen. Voorbeelden hiervan zijn eminente geleerden als wijlen evolutiebioloog Stephen J. Gould en wetenschapsfilosoof Michael Ruse⁵. Blijkbaar zien christenen die in TE geloven (en hun niet-religieuze gedachtegenoten) geen probleem tussen de scheppingsmythe(n) uit het bijbelboek Genesis en evolutie. Dit is een theologische kwestie die niet zonder problemen is. Conservatieve christen hebben hier veelvuldig op gewezen, en ook ik zal dat verderop doen. Ook roept het filosofische problemen op⁶.

Deze twee soorten problemen, theologische en filosofische, zullen het hoofdonderwerp van dit artikel vormen. Een opvatting die geen wetenschappelijk probleem oplevert, hoeft immers nog niet waar te zijn. Er zal daarom worden gekeken naar de theologische en filosofische houdbaarheid van TE. Eerst zal worden gekeken naar de vraag of TE inderdaad niet in conflict komt met wetenschappelijke methodologie en bevindingen, zoals zij pretendeert. Ik zal hier de these verdedigen dat evolutie en scheppingsgeloof, in het bijzonder de variant die gebaseerd is op Genesis, niet verenigbaar zijn. Op filosofische en theologische gronden, niet wetenschappelijke, zal ik betogen dat TE niet houdbaar is.

Het moge duidelijk zijn dat hier niet het creationisme dat gelooft in een jonge aarde (slechts een paar duizend jaar oud) en ‘zondvloedgeologie’ (de geologische kolom is het resultaat van de zondvloed) verdedigd wordt. Dit is *wetenschappelijk* gezien volstrekt onhoudbaar. Dat wil echter niet zeggen dat deze creationisten ook op *theologisch* gebied fout zitten. Een aantal van de hieronder uiteengezette argumenten hebben bovengenoemde creationisten reeds lange tijd gebruikt in discussies met hun liberale geloofgenoten.

Geen wetenschappelijke conflicten?

Wat altijd een gevoelig punt blijft is het ontstaan van de mens. Voor de conservatievere gelovigen is een link van de mens met de dierenwereld ondenkbaar. Ook sommige aanhangers van TE proberen voor de mens toch nog een speciale plaats te reserveren, gescheiden van de dieren. Hiermee begaan ze echter een stap die wetenschappelijk niet te

---

⁵ Zie respectievelijk de boeken “Rocks of Ages” (Ballantine Publishing Group, 1999) en “Can a Darwinian be a Christian” (CUP, 2001).

⁶ Ik zal hier niet de onverenigbaarheid van wetenschap en religie in het algemeen verdedigen. Dit is recentelijk onder andere gedaan door Herman Philipse in zijn bundel “Atheïstisch manifest en De Onredelijkheid van Religie” (Bert Bakker, 2004). Hier zal louter worden betoogd dat TE onhoudbaar is.

rechtvaardigen is. Ook de mens heeft namelijk vele evolutionaire voorgangers gehad⁷, net als de rest van de levende wezens. Er is geen gapend gat tussen de mens en de rest van het dierenrijk; die indruk wordt alleen gewekt doordat alle voorgangers van de mens nu niet meer leven. Hoe meer fossiele voorgangers opgegraven worden, des te meer wetenschappers beseffen dat de mens niet fundamenteel, maar gradueel verschilt van de andere dieren (levend en uitgestorven). Een grens tussen de moderne mens en zijn evolutionaire voorgangers is vaag, arbitrair en wetenschappelijk niet houdbaar (hooguit om conventionele redenen). Misschien wel het meest kenmerkende aspect van de moderne mens, beschaving, is het resultaat van culturele ontwikkeling, niet biologische. Er zijn immers nog steeds volkeren die biologisch niet van ons verschillen, maar toch nog in het stenen tijdperk leven.

Deze scheiding tussen de mens en andere dieren gaat vaak gepaard met een overdreven en onterecht antropocentrisme. De mens wordt de maatstaf waaraan de onvolledigheid van andere dieren wordt afgemeten. Dieren worden verdierlijkt en mensen vermenselijkt om het vermeende gat maar zo groot mogelijk te doen lijken (een overdreven antropomorfisering is overigens evenmin terecht). Mensen zouden de enige wezens zijn met verstand, empathie, een (rijk) emotioneel leven, altruïsme, moraal, cultuur, identiteit, wil en taal. Toch zijn al deze kenmerken in meer of mindere mate ook bij andere dieren aanwezig, vooral bij de mensapen, zoals bijvoorbeeld de boeken van Frans de Waal duidelijk laten zien. Alleen taal vormt hierop nog een mogelijke uitzondering, maar het is nog steeds niet duidelijk of dat komt door een mentaal of een anatomisch onvermogen (strottenhoofd).

Een ander mogelijk conflict tussen TE en de evolutiebiologie wordt gevormd door evolutionaire verklaringen van religie. Over dit onderwerp zijn de afgelopen jaren verscheidene boeken verschenen⁸. Een aangrenzend onderzoeksveld is de zoektocht naar de neurologische basis van religieuze ervaringen, een wetenschapstak die eveneens in volle bloei is. Om met beide onderzoeksvelden niet in conflict te komen, zal TE de mogelijkheid van wetenschappelijke verklaringen ook op dit gebied moeten accepteren, ook al zijn deze op dit moment misschien nog niet afdoende voor een algehele verklaring.

In het verdere betoog ga ik ervan uit dat er ook daadwerkelijk geen conflict bestaat tussen wetenschappelijke bevindingen en methodologie enerzijds en TE anderzijds. Wanneer dit wel het geval is - hetgeen toch vaak voorkomt - , dient men TE op wetenschappelijke gronden te verwerpen. Wanneer wetenschappelijke problemen uitgebannen zijn, kunnen we ons volledig richten op de filosofisch en theologische houdbaarheid van TE. Hier liggen mijns inziens de grootste problemen.

---

⁷ Zie voor een vrij recent overzicht "Principles of Human Evolution" van Roger Lewin en Robert Foley (Blackwell Publishing, 2003).

⁸ Zie o.a. "Darwin's Cathedral: Evolution, Religion, and the Nature of Society" van D.S. Wilson (University Of Chicago Press, 2003), "Religion Explained: The Evolutionary Origins of Religious Thought" van P. Boyer (Basic Books, 2002) en recentelijk "Breaking the Spell: Religion as a Natural Phenomenon" van D.C. Dennett (Viking Adult, 2006).

Filosofische problemen

Als men werkelijk elk conflict met de wetenschap wil vermijden, is men gedwongen om elk bovennatuurlijk ingrijpen in het scheppingsproces achterwege te laten. De vraag rijst hier dan ook waar het *theïstische* aspect van TE op slaat: waarom niet gewoon spreken over (naturalistische) evolutie? Deze denktrant leidt daarmee tot deïsme, de opvatting dat God het universum in werking heeft gezet, maar het daarna op zijn beloop heeft gelaten. Deze deïstische God staat ver af van de persoonlijke God van bijvoorbeeld het christendom, die de mens tot oogappel van Zijn schepping heeft gemaakt.

Een klassiek argument voor het bestaan van God, het teleologische, dat op de doelmatigheid in de natuur wijst die alleen afkomstig kan zijn van de Schepper, komt hiermee tevens te vervallen. Evolutie werkt immers niet met doelen, zij is, naar de vermaarde analogie van Paley, een *blinde* horlogemaker⁹. Sommigen proberen Gods scheppende hand nog te behouden door te menen dat de schijnbaar willekeurige mutaties door God gestuurd worden. Buiten het feit dat hier geen enkele evidentie voor is, snijdt het geen hout omdat een gerichte variatie de selectiemechanismen overbodig zou maken, hetgeen duidelijk niet het geval is. Daarnaast kan de vraag gesteld worden of God ook verantwoordelijk is voor de nadelige mutaties (en de daardoor mogelijk veroorzaakte aandoeningen). Kenneth Miller¹⁰ bijvoorbeeld, die overigens het creationisme op uitmuntende wijze bekritiseert, probeert God te laten interveniëren via de kwantummechanica. Dit ingrijpen van God is dan misschien (principiëleel) onwaarneembaar voor de wetenschap, maar er is geen reden om Gods ingrijpen de voorkeur te geven boven naturalistische waarschijnlijkheid. Tevens laat het de vraag naar het nut van selectie en de verantwoordelijkheid voor nadelige mutaties onbeantwoord.

Zelfs een deïstische god is een onnodige hypothese voor het ontstaan van het universum. Voor zover we nu na kunnen gaan, is de ontstaansgeschiedenis van het universum een naturalistisch proces geweest. Alleen het meest prille begin vormt nog een groot raadsel voor wetenschappers. De ‘god-hypothese’ is ook hier echter overbodig omdat het geen enkele toegevoegde of verklarende waarde heeft. Wie stelt dat het universum een goddelijk begin moet hebben, blijft zitten met de vraag naar het begin van God. Wie stelt dat God geen begin nodig heeft, zal aannemelijk moeten maken waarom dat wel zou moeten gelden voor het universum, hetgeen nog niemand overtuigend is gelukt. Natuurlijk is het niet *logisch* uitgesloten dat God achter een naturalistisch proces als evolutie zit, maar evenmin is het logisch uitgesloten dat Poseidon achter plaattektoniek zit of Ra achter de kernfusie in de zon. Desondanks doen we geen beroep meer op deze goden als we spreken over aardbevingen of de zon. De zuinigheid aan hypothesen (het scheermes van Ockham) leidt ons daarom in dit geval tot atheïsme (eventuele andere argumenten voor het bestaan van god(en) worden hier buiten beschouwing gelaten).

Het volgende filosofische probleem is dat van de vermeende teleologie, de doelmatigheid in de natuur, met de mens als kroon op de schepping. Evolutie is namelijk een gigantisch langzaam, verspillend, meedogenloos en wreed proces, hetgeen, eufemistisch uitgedrukt,

---

⁹ Zie voor een verdere uitwerking hiervan “The Blind Watchmaker” van Richard Dawkins (W. W. Norton & Company, 1986).

¹⁰ Zie zijn “Finding Darwin’s God” (Harper Collins, 1999).

niet het meest elegante scheppingsproces is voor een doelgerichte, almachtige en liefdevolle Schepper. Als het uiteindelijke doel van de schepping de mens is, waarom heeft het ruim 3,5 miljard (3.500.000.000!) jaar geduurd sinds het ontstaan van leven voordat de mens ten tonele is verschenen? Deze vraag is nog verder uit te breiden met de leeftijd van het universum: waar zijn al die 13,7 miljard jaar voor nodig geweest?

Evolutie wordt in het Engels vaak een *tinkerer* genoemd, een prutser of knutselaar. Ze werkt niet op grond van doelmatigheid, maar door constant te kijken of nieuwe ideeën (mutanten) de strijd om het bestaan kunnen overleven (natuurlijke selectie). Doordat veruit het grootste deel van de mutanten niet bijdraagt aan het beoogde doel (de mens), omdat ze selectief neutraal of negatief zijn, is verspilling een noodzakelijk gevolg. Zo'n verspillend proces is lastig te rijmen met een doelgerichte, almachtige en alwetende God.

Voorts is er geen duidelijke progressieve lijn te zien in de evolutie richting mens, de vermeende kroon op de schepping. Evolutie is voor te stellen als een boom met vele vertakkingen, niet een rechte lijn naar de mens. De mens is slechts één van de vele takken in deze boom die (nog) niet uitgestorven is. De ontwikkeling van het leven is tevens vele malen onderbroken door golven van uitsterven (extincties) die soms zulke proporties aannamen dat grote delen van het dieren- en plantenrijk uitstierven (massa-extincties). De grootste massa-extinctie (tot nu toe) is die aan het eind van het Perm (251 miljoen jaar geleden) geweest, waarbij zeer grote delen van het leven omkwamen¹¹. Onder andere hierdoor hebben vele diersoorten geleefd ver voordat de mens op de aarde verscheen. Wat is het nut geweest van deze dieren, als het einddoel de mens en de natuur om hem heen is? Waartoe hebben de dinosauriërs geleefd, en de trilobieten? Deze hebben niet eens bijgedragen aan de evolutionaire tak naar de mens. Waarom scheidt God (indirect) complete ecosystemen om ze vervolgens weer te vernietigen? Ook hier is weer sprake van grote verspilling.

Daarnaast kan hierbij de vraag gesteld worden wat er was gebeurd als een astroïde de aarde 65 miljoen jaar geleden niet had geraakt. Waarschijnlijk hadden dan de dinosauriërs de aarde nog steeds gedomineerd en was de primatentak, die uiteindelijk de mens zou produceren, nooit tot bloei gekomen. Hoe is deze contingentie te rijmen met de vermeende voorzienigheid van de Schepper?

Nog lastiger wordt het met het vele lijden dat evolutie met zich meebrengt. Evolutie selecteert voor de best aangepaste, en dat is in veruit de meeste gevallen niet de aardigste. Hierdoor hebben de meest gruwelijke schepselen zich weten te ontwikkelen, die voor veel leed bij hun prooi of gastheer zorgen. Een voorbeeld daarvan is de schroefwormvlieg (*Cochliomyia hominivorax*), die zijn eitjes legt in wonden of ogen van zoogdieren (inclusief mensen). Wanneer de eitjes uitkomen, vreten de larven het omliggende weefsel aan, waardoor de wond groter wordt. Dit trekt nog meer soortgenoten aan, waardoor steeds meer weefsel wordt aangetast. Deze gruwelijke manier van parasitisme kan uiteindelijk tot een zeer pijnlijke dood lijden. Het hiv-virus, dat aids veroorzaakt, is tevens een groot evolutionair succes, maar zorgt voor onnoemelijk veel menselijk leed. Ook deze organismen zijn het resultaat van evolutie. Leed is niet een vervelende

---

¹¹ Rohde, R.A., Muller, R.A., 2005, Cycles in fossil diversity, *Nature* 434: 208-210.

bijkomstigheïd van evolutie, het is, net als verspilling, inherent aan het proces. Het is niet moeilijk in te zien dat dit in schril contrast staat met een liefdevolle Schepper. Hoe valt dit te rijmen? Gelovigen werpen dan vaak de ultieme ad-hocverklaring tegen: “Gods wegen zijn ondoorgrondelijk”. Er is echter een veel simpelere en elegantere verklaring: er zijn geen “Gods wegen”, er is slechts de onverschillige, meedogenloze en naturalistische kracht van evolutie door natuurlijke selectie.

Concluderend kan gesteld worden dat evolutie niet het proces is waarvan men zou verwachten dat een doelgerichte, almachtige en liefdevolle God het zou gebruiken. Het is een langdurig, verspillend en wreed proces. Hierdoor is een naturalistische verklaring voor de herkomst van de levende natuur logischer dan een goddelijke, ofschoon de laatste uiteraard niet *logisch* uitgesloten is.

Het laatste probleem is dat om religie en wetenschap naast elkaar te kunnen laten gedijen, zoals vereist is voor theïstische evolutie, een radicale boedelscheiding noodzakelijk is. De eerder aangehaalde eminente evolutiebioloog S. J. Gould heeft dit idee verdedigd onder de naam *non-overlapping magisteria* (NOMA)¹², wetenschap en religie zijn twee verschillende, elkaar niet overlappende leergezgebieden. De wetenschap bestrijkt het empirisch waarneembare (feiten en theorieën), religie de zinvragen en morele kwesties¹³.

Om een dergelijke radicale scheiding vol te houden is een schizofrene geest nodig. Zowel historisch¹⁴ als in het dagelijks leven zien we dat wetenschappelijke ontwikkelingen en religie elkaar beïnvloeden. Op persoonlijk vlak is een dergelijke wederzijdse beïnvloeding eveneens aanwezig. Wetenschappelijke ontwikkelingen hebben bijvoorbeeld zeker invloed op kwesties die voorheen volledig in het domein van religie lagen (abortus, euthanasie en seksuele oriëntatie, plaats van de mens in de kosmos, om er slechts een paar te noemen). De grens tussen de magisteria wordt tevens met voeten getreden door religie. Zij heeft in het verleden vele wetenschappelijk toetsbare beweringen gedaan en doet dat in mindere mate nog steeds, zoals in het geval van de zondeval (daarover later meer). In veruit de meeste gevallen hebben religieuze opvattingen dan ook moeten wijken voor voortschrijdend wetenschappelijk inzicht.

Om dergelijke conflicten te voorkomen, verwacht Gould van gelovigen dat ze niet mogen beweren dat God ingrijpt in de natuurlijke orde door middel van wonderen: “Thou shalt not mix the magisteria by claiming that God directly ordains important events in the history of nature by special interference knowable only through revelation and not accessible to science”¹⁵. Gould heeft blijkbaar niet door dat dit *juist* een wezenlijk aspect is van religie: wat zou bijvoorbeeld het christendom zijn als Jezus niet op miraculeuze wijze is opgestaan uit de dood? Gould meent dat de Rooms-katholieke kerk NOMA omhelst, maar vergeet daarbij hoe vaak de kerk zich beroept op wonderen. Aan de grove

---

¹² Gould, op. cit.

¹³ De vraag of religie überhaupt wel iets zinnig te zeggen heeft op dit gebied laat ik hier verder buiten beschouwing.

¹⁴ Zie voor de beïnvloeding in het geval van de geologie en evolutiebiologie “Evolution, the history of an idea” van P.J. Bowler (University of California Press, 1989).

¹⁵ Gould, op. cit.

schending van NOMA, door de zondeval letterlijk te nemen, wijdt Gould slechts een voetnoot. Er is geen sprake van twee gescheiden magisteria, NOMA is een politiek correcte schijnoplossing.

Theologische problemen

De grootste problemen met TE zijn misschien nog wel de theologische, zowel doctrinair als exegetisch. Deze zullen hieronder uiteengezet worden

De zondeval

Eén van de centrale christelijke doctrines is die van de zondeval, die wordt beschreven in Genesis 3. God had Adam en Eva, de eerste twee mensen, verboden om van de “boom van de kennis van goed en kwaad” te eten. Door verleiding van de slang deden ze dit toch en beseften ze dat ze naakt waren. Toen ontstak de toorn van God: de slang moest in het vervolg op zijn buik kruipen, er ontstaat vijandschap tussen man en vrouw, de zwangerschap zal een zware last zijn, de man zal over de vrouw heersen, landbouw zal zwaar worden en de mens is niet meer onsterfelijk. Blijkbaar was dit alles voor de zondeval niet het geval. Het moge duidelijk zijn dat deze mythe niet te rijmen is met hedendaagse wetenschappelijke kennis. Volgens de christenen is door de zondeval de zonde in de wereld gekomen. Om de zondige mens weer te verzoenen met God, is Jezus gestorven aan het kruis.

Wat maakt de aanhanger van TE hiervan? Er zijn immers nooit twee eerste mensen geweest, noch een paradijs met een “boom van de kennis van goed en kwaad”. Ook is de mens nooit onsterfelijk geweest. Daarnaast is de schepping niet ‘gebroken’ op een bepaald moment in de tijd, er is nooit een moment geweest dat alles pais en vree was. De hele zondeval kan dus nooit plaats hebben gevonden. Kan een symbolische uitleg dan misschien redding bieden? Het is allerminst duidelijk hoe die er uit moet zien als alle aspecten van de zondeval puur mythisch blijken te zijn. Daarnaast vatte Paulus, volgens vele historici *de* grondlegger van het christendom, de zondeval heel duidelijk niet symbolisch op:

Door één mens is de zonde in de wereld gekomen en door de zonde de dood, en zo is de dood voor ieder mens gekomen, want ieder mens heeft gezondigd. (Rom. 5:12)¹⁶

Zoals de dood er is gekomen door een mens, zo is ook de opstanding uit de dood er gekomen door een mens. Zoals wij door Adam allen sterven, zo zullen wij door Christus allen levend worden gemaakt. (1 Kor. 15 :21-22)

Het is duidelijk dat Paulus hier geen symbolische interpretatie geeft aan de zondeval. Er staat letterlijk dat de zonde in de wereld is gekomen door *één mens* (Gen. 3:6) , niet de mensheid of een mensachtige, zoals een symbolische uitleg vereist. Tevens maakt hij duidelijk dat door de zondeval de dood in de wereld is gekomen, en in het bijzonder de sterfelijkheid van de mens. Hij koppelt de zondeval ook aan de christelijke doctrine van

---

¹⁶ Alle aangehaalde bijbelpassages komen uit de Nieuwe Bijbelvertaling

de verzoening door Christus. Een symbolische uitleg laat dus niet alleen niets heel van de zondeval uit Genesis 3, maar is ook in strijd met de uitleg en betekenis die Paulus er aan geeft.

Opmerkelijk genoeg vermeldt Miller¹⁷ niets over dit zondevalprobleem. Ruse¹⁸ erkent het probleem echter wel en probeert met een oplossing te komen. Als voorwaarde stelt hij dat het Adam en Eva-verhaal metaforisch gezien moet worden, wat op zichzelf al niet zonder problemen is. Hij vervolgt door te stellen dat het evolutionaire mensbeeld, van een zelfzuchtige maar ook altruïstische mens, in wezen overeenkomt met het christelijke mensbeeld, van een zondige maar ook morele mens. Ruse heeft hierbij blijkbaar niet door wat de clou is van de zondeval: de mens *was* goed (is goed geschapen), maar is door een *keuze* zondig geworden. Dit is niet te rijmen met het evolutionaire mensbeeld, waarbij zelfzuchtigheid en altruïsme biologische eigenschappen zijn die er door de evolutie in zijn geslepen. De mens is dus nooit 'goed' geweest en zijn zelfzuchtigheid (zondigheid) is al helemaal niet het gevolg van een keuze op een bepaald moment in de tijd. De lamarckiaanse opvatting (overerving van verworven eigenschappen) die het christelijke mensbeeld nodig heeft, is sowieso onverenigbaar met de moderne, darwinistische evolutiebiologie die de evolutietheorie van Lamarck uitgesloten heeft.

Adam was geen metafoor

Een ander argument tegen een symbolische interpretatie van de scheppingsmythe is dat Adam in de rest van de bijbel beschouwd wordt als een historisch persoon, niet als een metafoor voor de mensheid. Dit blijkt onder andere uit de genealogieën die teruggaan op Adam. In Genesis 4-5 worden zijn nakomelingen met leeftijd vermeld. Ook in het eerste hoofdstuk van 1 Kronieken wordt over Adam en zijn nakomelingen gesproken als personen die echt geleefd hebben. Zelfs Jezus wordt in de geslachtslijst van het evangelie volgens Lucas als afstammeling van Adam beschouwd:

Jezus begon zijn verkondiging toen hij ongeveer dertig jaar was. Hij was, zoals algemeen werd aangenomen, de zoon van Jozef, die de zoon was van Eli, [...] zoon van Enos, de zoon van Set, de zoon van Adam, de zoon van God. (Luc. 3:23-38)

Ook Jezus spreekt volgens het evangelie naar Mattheus over Adam en Eva als historische personen:

Hij zei: 'Hebt u niet gelezen dat de schepper de mens bij het begin mannelijk en vrouwelijk heeft gemaakt?' (Mat. 19:4)

Hierboven hebben we al gezien dat ook Paulus spreekt over Adam als een historisch persoon. Dit komt het beste naar voren in Romeinen 5:12-19 en 1 Korintiërs 15:21-22, waar hij Adam in verband brengt met de zondeval en *eo ipso* ook met het

---

¹⁷ Miller, op. cit.

¹⁸ Ruse, op. cit.

verlossingswerk van Jezus. Naast deze twee plaatsen spreekt Paulus ook over Adam in Hand. 17: 26, 1 Kor 15:45 en 1 Tim. 2:13-14¹⁹.

De scheppingsdagen zijn letterlijke dagen

Vele theologen hebben sinds het (relatief) moderne inzicht van een oud heelal geprobeerd de scheppingsmythe uit Genesis te redden door de scheppingsdagen niet op te vatten als letterlijke, 24-uurs dagen, maar als lange perioden, eonen. Ook de aanhanger van TE is gedwongen deze of een andere figuurlijke uitleg te geven, wil hij niet in conflict komen met de astronomie, geologie en biologie. Er zijn echter meerdere argumenten te geven waarom dit exegetisch niet te rechtvaardigen is.

Ten eerste is er de betekenis van het Hebreeuwse woord *jom* (getranslitereerd). Dit wordt vertaald met *dag*, een woord dat meerdere betekenissen heeft, wat ook geldt voor het Hebreeuwse equivalent. Omdat het naast een 24-uurs periode ook een periode van onbepaalde tijd kan betekenen²⁰, zijn sommigen ervan overtuigd dat de schrijver van Genesis 1 geen 24 uur, maar een lange periode (i.e. miljoenen of miljarden jaren) bedoeld moet hebben. De betekenis wordt echter (grotendeels) bepaald/beperkt door de context. In het geval van de dagen uit Genesis 1 blijkt dat de schrijver 24-uurs dagen voor ogen had uit het feit dat hij er een ordinaal adjectief aan geeft (eerste dag, tweede dag enz.). Wanneer *jom* als lange periode bedoeld wordt, is dit nooit het geval.

Verder heb ik de opvatting dat *jom* in Genesis 1 gezien moet worden als een lange periode in geen enkel bijbelcommentaar terug kunnen vinden. Sommige commentaren wijzen het zelfs expliciet af. Gordon Wenham schrijft hierover: “There can be little doubt that here “day” has its basic sense of a 24-hour period”²¹. Een andere commentator schrijft: “The interpretation of [*jom*] as aeon, a favourite resource of harmonists of science and revelation, is opposed to the plain sense of the passage, and has no warrant in [Hebrew] usages”²². Nog een andere commentator schrijft: “Attempts to make [the day] still more flexible, to mean different aeons or stages in the known evolution of the world, and thus reconcile Genesis 1 with modern scientific theory, are misguided”²³.

Voorts wordt elke scheppingsdag afgesloten met de woorden “Het werd avond en het werd morgen. De [x-e] dag.”. Het feit dat hier gesproken wordt over avond en morgen, laat zien dat de schrijver doelt op een normale dag, zoals iedereen die kent. Sommigen hebben opgemerkt dat het geen normale dag kan zijn omdat de zon, die voor de dag-nachtcyclus zorgt, pas later geschapen is (derde dag). Dit gaat echter niet op omdat de schrijver en zijn volk de zon en maan als *heersers* van dag en nacht zagen, maar het licht en donker bestaan daar onafhankelijk van²⁴.

---

¹⁹ Hierbij moet wel vermeld worden dat 1 Tim. door velen wordt beschouwd als niet-authentiek. De andere passages komen echter wel uit brieven die over het algemeen als authentiek beschouwd worden (zie “The New Testament” van B.D. Ehrman (OUP, 2003)).

²⁰ Er zijn nog meerdere betekenissen, maar die zijn hier irrelevant.

²¹ G.J. Wenham, Genesis 1-15 (volume 1) in *Word Biblical Commentary* (Word books, 1987).

²² Skinner, J., Genesis in *The International Critical Commentary* (T. & T. Clark, 1912).

²³ Davidson, R., Genesis 1-11 in *The Cambridge Bible Commentary* (CUP, 1973).

²⁴ Skinner, op. cit.

Elders in de thora wordt de scheppingsweek gekoppeld aan de 7 x 24 uren week.

Houd de sabbat in ere, het is een heilige dag. Zes dagen lang kunt u werken en al uw arbeid verrichten, maar de zevende dag is een rustdag, die gewijd is aan de HEER, uw God; dan mag u niet werken. [...] Want in zes dagen heeft de HEER de hemel en de aarde gemaakt, en de zee met alles wat er leeft, en op de zevende dag rustte hij. Daarom heeft de HEER de sabbat gezegend en heilig verklaard. (Ex. 20:8-11)

Neem de sabbat in acht, want het is voor jullie een heilige dag. Wie hem schendt, moet ter dood gebracht worden; ieder die dan werkt, moet uit de gemeenschap gestoten worden. Zes dagen mag je werken, maar de zevende dag is het sabbat, een dag van volstrekte rust, die aan de HEER gewijd is. Wie op sabbat werkt, moet ter dood gebracht worden.” Generatie na generatie moeten de Israëlieten de sabbat in acht nemen en vieren. Voor mij en hen is die dag een teken van een eeuwigdurend verbond, want in zes dagen heeft de HEER de hemel en de aarde gemaakt, en de zevende dag heeft hij gerust om op adem te komen.’ (Ex. 31:14-17)

Naast de gruwelijke en onproportionele straf die er staat op het werken op de sabbat, valt in beide passages op dat de schrijver de zeven dagen van de week koppelt aan de zeven dagen van het scheppingsverhaal uit Genesis 1. Wie de scheppingsdagen wil zien als lange perioden van tijd, zal grote problemen ondervinden bij deze koppeling. Een week is een periode van 7 x 24 uur, zowel in Exodus 20 en 31 als Genesis 1.

Tot slot zijn er in Genesis 1 geen aanwijzingen te vinden die wijzen op symbolisch gebruik. De schrijver had zich niet duidelijker uit kunnen drukken om helder te maken dat hij op dagen van 24 uur doelt. Het verlengen van de dagen tot lange tijdsperioden zal TE evenwel niet kunnen redden omdat de scheppingsvolgorde niet overeenkomt met hedendaagse wetenschappelijke kennis.

En God zag dat het goed was

Een uitdrukking die herhaaldelijk terugkomt in de beschrijving van de scheppingsdagen uit Genesis 1 is “En God zag dat het goed was”. Dit is een logische uitdrukking om de schepping van volmaakte schepselen te beschrijven. Het is echter een vreemde uitdrukking om een evolutionair proces te beschrijven. Evolutie is immers constant in beweging, het is nooit ‘af’, zodat retrospectief nooit gezegd kan worden “dat het goed was”.

Conservatieve christenen kunnen zeggen dat het vele lijden in de schepping het gevolg is van de zondeval, maar de aanhanger van TE kan dat niet. De zondeval heeft immers nooit plaatsgevonden. Hieruit volgt dat alle schepselen, waarvan er vele voor veel leed bij andere zorgen, dus tot de oorspronkelijke schepping behoord hebben, die naar Gods eigen zeggen “goed was”. Kan een liefdevolle God bijvoorbeeld de eerder genoemde schroefwormvlieg of het hiv-virus scheppen, en ook nog beweren “dat het goed was”?

Ad imaginem Dei

De bijbel leert een heel duidelijk onderscheid tussen mens en dier, hetgeen al begint in de scheppingsmythe uit Genesis 1 (vv. 26-29). De mens wordt op een andere dag dan de dieren geschapen. Hij is zelfs geschapen *ad imaginem Dei*, naar het evenbeeld van God. Hierdoor staat alleen de mens in een geprivilegieerde relatie tot zijn Schepper. God schiep de mens mannelijk en vrouwelijk, om te heersen over de aarde en de rest van de schepselen.

Waar moeten we het evenbeeld van God in de (theïstische) evolutie plaatsen? We hebben al eerder gezien dat een strikt onderscheid tussen mens en dier niet houdbaar is, de mens is immers gradueel ontstaan. Waren onze naaste fossiele verwanten, de Neanderthalers, ook naar Gods evenbeeld geschapen? Of de gemeenschappelijke voorouder van ons en de Neanderthalers, de *Homo heidelbergensis*? De *Homo ergaster/erectus*? De *Homo habilis*? De Australopitheken? Is de chimpansee misschien *een beetje* naar Gods evenbeeld geschapen?

De tweede scheppingsmythe, te vinden in Genesis 2, vertelt de herkomst van de mens anders. Nog voor de planten en de dieren formeerde God de mens (i.e. de man) uit aarde. Als helper voor de mens probeerde God eerst de dieren, maar die voldeden niet. Daarna bouwde Hij uit de rib (of zijde) van de mens de vrouw. Ook hier is weer een duidelijk onderscheid tussen mens en dier aanwezig. God formeerde de mens uit de aarde en de vrouw uit de mens, maar geen van beide formeerde hij uit mensachtigen, laat staan uit dieren.

De ziel

Een vergelijkbaar probleem als het hierboven genoemde is de introductie van de ziel (of geest). Van de mens wordt immers gedacht dat hij na zijn dood zijn lichaam achter zich zal laten om voor eeuwig in de hemel of hel te verblijven. De persoonlijkheid en het bewustzijn van de mens moeten dus gezeteld zijn in een immateriële ziel. Conservatieve christenen zien de mens als een vanaf het begin bezielde schepsel. Hoe moet men dit in het licht van TE zien? Op welk punt wordt de ziel geïntroduceerd in de (theïstische) evolutie? Dit moet een volstrekt arbitrair moment geweest zijn, de evolutie van niet-mens naar mens is immers gradueel verlopen. Tevens hebben de moderne neurowetenschappen wel aangetoond dat alle eigenschappen die traditioneel aan de ziel worden toegeschreven (denken, voelen, willen enzovoort) in de hersenen zitten²⁵. Als het menselijk lichaam, inclusief de hersenen, door evolutie ontstaan is, is een goddelijke toevoeging van de ziel overbodig en onzinnig geworden.

Paus Johannes Paulus II gaat in zijn eerder genoemde brief²⁶ ook kort in op dit probleem. Hij weersprekt expliciet dat de “mind”²⁷ een evolutionaire oorsprong kan hebben, er is

---

²⁵ Zie voor een modern overzicht van de werking en structuur van de hersenen “Neurowetenschappen, een overzicht” van B. van Cranenburgh (Elsevier gezondheidszorg, 1998).

²⁶ John Paul II, op. cit.

²⁷ Een vaag begrip, dat volgens de meeste Engelstalige woordenboeken iets betekent als vermogen om te denken/redeneren. De “Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English” (OUP, 2000) geeft als (hier relevante) definitie: “1) ability to think, the part of a person that makes them able to be aware of things, to think and to feel 2) your ability to think and reason”.

sprake van een “ontologisch verschil”. Hiermee komt hij in conflict met de evolutiebiologie, die wel degelijk laat zien dat onze “mind” een evolutionaire oorsprong heeft.

Als uitvlucht kan beweerd worden dat de mens niet het enige bezielde wezen is. Dit verplaatst het probleem echter alleen maar. Immers, niet alleen is de grens tussen mens en niet-mens vaag, maar dat geldt ook voor alle andere evolutionaire grenzen. Hebben de voorlopers van de mensapen dan een ziel gehad? De voorlopers van de zoogdieren, of de reptielen, of de vissen of uiteindelijk de bacteriën? En zelfs de bacteriën hebben nog simpelere evolutionaire voorlopers gehad. Weinig mensen zullen beweren dat bacteriën een ziel hebben, laat staan hun voorlopers. Het moment in de evolutie waarop men de ziel introduceert, is dan ook volledig willekeurig en niet te rechtvaardigen.

De zondvloed

De problemen met TE komen niet alleen in Genesis 1 en 2 voor, maar ook daarna. In Genesis 6-9 wordt het verhaal van de zondvloed beschreven. Als TE ook hier niet in strijd wil zijn met de wetenschappelijke consensus, zal ze het verhaal af moeten doen als een mythe, de aarde heeft immers nooit geheel onder water gestaan.

Ook op dit punt hebben sommigen het verhaal proberen te redden door te zeggen dat slechts op een lokale vloed gedoeld werd, niet een globale. Wanneer naar de betreffende tekst zelf gekeken wordt, blijkt dit echter onhoudbaar. In de tekst wordt constant benadrukt dat de vloed een totale en volledig vernietiging is. Hieronder volgen daar enkele voorbeelden van (accentuering BK):

*Ik [God] heb besloten een einde te maken aan het leven van **alle** mensen, want door hen is de aarde vol onrecht. (Gen. 6:13)*

*Ik laat een grote vloed **over de aarde** komen, een watermassa die haar zal overspoelen, om **alles onder de hemel** waarin levensadem is te vernietigen; **alles op aarde** zal omkomen. (Gen. 6:17)*

*Want over zeven dagen zal ik het veertig dagen en veertig nachten op de aarde laten regenen; dan zal ik **alles wat er bestaat** van de aardbodem wegvagen, **alles wat ik heb gemaakt.**’ (Gen. 7:4)*

*Het water bleef voortdurend toenemen, **zelfs de hoogste bergen kwamen onder te staan.** Tot vijftien el daarboven reikte het water, **de bergen stonden helemaal onder.** **Alles** wat op aarde leefde kwam om, **alles** wat er rondwemelde: vogels, vee, wilde dieren, en ook **alle** mensen. **Alles** wat op het land leefde en ademde vond de dood. **Alles** wat op aarde bestond werd weggevaagd: de mensen, het vee, de kruipende dieren en de vogels, ze werden van de aarde weggevaagd. Alleen Noach bleef over, met alles wat bij hem in de ark was. Honderdvijftig dagen lang was **de aarde helemaal met water bedekt.** (Gen. 7:19-24)*

Ofschoon het Hebreeuwse woord *eres* zowel (o.a.) de hele aarde als een (lokaal) stuk grond kan betekenen, blijkt uit de context dat het hier om de gehele aarde gaat. Dit wordt

benadrukt door uitdrukkingen als “*alles onder de hemel*” en “*alles wat ik heb gemaakt*”. Victor Hamilton: schrijft hier dan ook over “[...] the description has all the appearances of a universal condition rather than a local flood.”²⁸. Daarnaast maakt de ‘lokale-vloed-interpretatie’ de kern van het verhaal ongeloofwaardig: waarom zou alleen het lokale stuk land overspoeld moeten worden? Waarom zouden Noach en de dieren überhaupt een schip moeten bouwen als de vloed slechts lokaal is? Ze zouden dan net zo goed naar een naburig stuk land kunnen vluchten, wat zeker geldt voor de vogels.

De ‘lokale-vloed-interpretatie’ is dus onhoudbaar, de schrijver(s) heeft zich zonder twijfel een globale vloed voorgesteld. Hij had dit niet duidelijker kunnen verwoorden dan hij heeft gedaan. Aangezien deze globale vloed nooit heeft plaatsgevonden, is het dus een typisch voorbeeld van een vloedmythe, zoals er zoveel zijn²⁹.

Een andere uitweg is de opvatting dat het verhaal symbolisch uitgelegd moet worden. De eerste objectie hiertegen is dat de context daar helemaal geen grond voor geeft, er is niets in de context die op symboliek zou kunnen wijzen. De tweede objectie is dat zowel Jezus, Paulus als Petrus (of degene die onder zijn naam schreef) over de zondvloed spreken als een historische realiteit.

Zoals het was in de dagen van Noach, zo zal het zijn wanneer de Mensenzoon komt. Want zoals men in de dagen voor de vloed alleen maar bezig was met eten en drinken, met trouwen en uithuwelijken, tot aan de dag waarop Noach de ark binnenging, en zoals men niet wist dat de vloed zou komen, totdat die kwam en iedereen wegnam, zo zal het ook zijn wanneer de Mensenzoon komt. (Mat. 24:37-39)

En zoals het eraan toeging in de dagen van Noach, zo zal het ook zijn in de dagen van de Mensenzoon: ze aten, ze dronken, ze huwden, ze werden uitgehuwelijkt, tot aan de dag waarop Noach de ark binnenging en de vloed kwam die iedereen verzwolg. (Luc. 17:26-27)

Door zijn geloof bouwde Noach, toen hem te kennen was gegeven wat er zou gebeuren, nog voordat dit voor iemand zichtbaar was, gehoorzaam een ark om daarmee zijn huisgenoten te redden. Zo veroordeelde hij de wereld en verwierf hij de gerechtigheid die voortkomt uit het geloof. (Heb. 11:7).

Hij is naar de geesten gegaan die gevangen zaten, om dit alles te verkondigen aan hen die ten tijde van Noach weigerden te gehoorzamen, toen God geduldig wachtte en de ark gebouwd werd. In de ark werden slechts enkele mensen, acht in totaal, van de watervloed gered, en dat water is een voorafbeelding van het water van de doop, waardoor u nu wordt gered. (1 Pet. 3:19-21)

---

²⁸ Hamilton, V.P. The Book of Genesis, chapters 1-17, in *The New International Commentary on the Old Testament*, Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 1990.

²⁹ Voor een aardig overzicht zie “Flood Stories from Around the World” van Mark Isaak, <http://www.talkorigins.org/faqs/flood-myths.html>.

Evenmin heeft hij de wereld uit de voortijd gespaard; alleen Noach, de heraut van de rechtvaardigheid, liet hij met zeven anderen in leven toen hij de watervloed over die wereld vol zondaars liet komen. (2 Pet. 2:5)

De letterlijkheid van de bijbel en andere mythen

Tot slot is er nog de vraag waartoe de symbolische interpretatie van Genesis, waar men volgens TE tot gedwongen wordt, leidt. Wat in de bijbel dient symbolisch gelezen te worden en wat niet? De bijbel zelf geeft daar geen uitsluitsel over. Is Jezus bijvoorbeeld nog wel letterlijk opgestaan uit de dood, of moet dat op een één of andere manier ook symbolisch uitgelegd worden? Door verhalen symbolisch te gaan uitleggen, zonder dat de tekst daartoe aanleiding geeft, zaagt de gelovige de poten onder zijn eigen religieuze stoel vandaan. Wanneer de zogenaamde heilsfeiten beroofd worden van hun historische werkelijkheid, blijft er niets meer dan mythe over.

Daarop volgt de vraag waarom we de ene mythe zouden moeten verkiezen boven de andere. Vooral in het geval van scheppingsmythen is er sprake van een *embarras du choix*³⁰. Waarom zouden we de voorkeur geven aan de judeo-christelijke boven de honderden andere, als geen van alle meer historische werkelijkheid bevat dan zijn equivalenten uit andere culturen? Persoonlijke voorkeur op grond van emotie, cultuur of onwetendheid kan moeilijk als waarheids criterium dienen.

Nawoord

Sommige aanhangers van TE hebben beweerd dat Genesis zodanig geschreven is dat het in zijn eigen tijd begrijpelijk zou zijn. God heeft het scheppingsverhaal geopenbaard in de taal van die cultuur, menen zij. Ook dit is geen overtuigende tegenwerping omdat het verhaal gemakkelijk zodanig geschreven had kunnen zijn dat het *en* begrijpelijk zou zijn voor zijn tijd *en* geen wetenschappelijke onjuistheden zou bevatten. Het verhaal zou bijvoorbeeld de *juiste* volgorde van schepping (evolutie) aan kunnen houden. Het zou kunnen beschrijven dat mensen uit dieren ontstaan zijn. Het verhaal zou, in plaats van 24-uurs dagen, kunnen spreken over zeer lange perioden. Waarom is Adam niet gebruikt als een metafoor in plaats van een vermeend historisch persoon? Dit zijn slechts enkele suggesties die prima in de cultuur van destijds hadden kunnen worden toegepast, en niet later aan wetenschappelijke falsificatie ten prooi zouden vallen.

Een andere tegenwerping die soms te berde wordt gebracht is dat de scheppings- en zondvloedverhalen uit Genesis niet letterlijk opgevat dienen te worden omdat dat tot allerlei wetenschappelijke of theologische absurditeiten zou leiden, waardoor TE wel het juiste alternatief *moet* zijn. Een veel logischer alternatief wordt hierbij over het hoofd gezien. De schrijver(s) van Genesis wist gewoon niet beter en schreef een verhandeling over hoe hij letterlijk dacht dat de wereld ontstaan was, zonder daarbij ook maar enig benul te hebben dat zijn opvattingen later onjuist zouden blijken te zijn. Genesis is ook in dit opzicht gewoon een scheppingsmythe, geschreven in een tijd met een primitief wereldbeeld. Men moet de verhalen lezen in de context van hun eigen tijd, en niet vanuit

---

³⁰ Wie daaraan twijfelt moet een encyclopedie over (scheppings)mythen raadplegen.

het huidige wetenschappelijke wereldbeeld triomfantelijk verkondigen dat het *natuurlijk* niet letterlijk waar kan zijn. Dit is dan ook op geen enkele manier een argument om een symbolische interpretatie (TE) te prefereren boven een letterlijke.

Tot slot nog een korte opmerking op het *argumentum ad populum* dat soms aangevoerd wordt ter verdediging van TE: veel christenen hebben geen probleem met evolutie, dus is er geen probleem. Het zou overbodig moeten zijn om te zeggen dat de waarheid van een stelling niet afhangt van het aantal mensen dat haar onderschrijft, maar van de kracht van de argumenten die haar schraagt.

Uit al het bovenstaande volgt dat de gelovige, en de christen in het bijzonder, voor een dilemma staat. De ene optie is dat hij zijn religie, inclusief het heilige boek, serieus neemt, maar dat leidt tot conflicten met de wetenschap. De andere optie is dat hij elk conflict met de wetenschap wil vermijden, maar dat reduceert het scheppingsverhaal tot een mythe en leidt tot deïsme of atheïsme. Conservatieve gelovigen kiezen vaak voor de eerste optie, met *wetenschappelijke onhoudbaarheid* tot gevolg. Theïstische evolutie is gedwongen te kiezen voor de laatste optie, met *filosofische* en *theologische onhoudbaarheid* tot gevolg.

Mijns inziens is de enige houdbare optie naturalistische evolutie, evolutie zonder enig goddelijk ingrijpen, *a-theïstisch*. De scheppingsverhalen, ook die uit Genesis, zijn niet meer dan mythen. Ze zijn geschreven door en voor primitieve³¹ mensen, ter verklaring van hun eigen herkomst en het functioneren van de wereld. Dit neemt uiteraard niet weg dat ze grote literaire waarde hebben. Laten we de oorspronkelijk betekenis proberen te behouden in plaats van ze met allerlei kunstgrepen aan ons moderne wetenschappelijke wereldbeeld te conformeren.

---

³¹ Niet als waardeoordeel, maar in de zin van prewetenschappelijk.